

Jan Bac Berthout van Tilburg en Godefridus

Getrouwd en aangetrouwd

De familie Back schijnt erfgenaam te zijn van de Giselberten van Tilburg en in het verleden ontstonden zo een aantal domeinengoederen waarin Tilburg omstreeks 1300 was verdeeld, te weten: 1. Goet ten Herstal, 2. Goet Inthout, 3. Goet ter Rijt/van de Riet en 4. Oude Goet van Broecheven.¹ De aanduiding Broecheven is dus een toponiem. Wouter Bac van Baescot droeg in 1309 het goet Broecheven over aan zijn zoon Wilhelmus (Gruyter) van Broecheven, gehuwd met Heilwigis van Zonne. De familiestam is echter Bac. Degene die het Goed Inthout of Eijndhoven bestierde was Aert Berthout Bac van Tilburg, vermoedelijk een broer van Wouter Bac van Baescot. Te Haaren en Esch lijken een aantal lijntjes samen te komen.

Wapenboek OLV Broederschap Den Bosch

Rentmeester van de hertog

Arnt dictis (Aert) Berthout Bac van Tylborch (geb. ca 1250, Tilburg) was leenman van Inthout (of Eijndhoven) gelegen bij Tilburg. Hij was gehuwd met Jonkvrouw Elisabeth van der Aa. Hun zoon Jan Aerts Berthout Bac (ca 1275) was in 1349 en 1357 rentmeester van Hertog Jan van Brabant.² Hij is de oudste zoon want hij volgt zijn vader op in het leengoed Apud Inthout Ultra Venne in Westilborch (Tilburg) tegen 9 mudzaad en Ten Broeck (4 mudzaad). Gehuwd circa 1350 met Lijsbeth (Elsbenen) van Wijfliet (geb. circa 1335), dochter van Jan, Ridder van Wijfliet en Margaretha Pipenpoy. Verder is Jan Berthout in het bezit van een kwart van de tiende van Gorp (een herdgang onder Hilvarenbeek), dat ongeveer een mud rogge per jaar waard is. Deze tiende heeft hij vermoedelijk via zijn vader geërfd van Heinric van Ghorpe, die in 1325 schepen van Hilvarenbeek is. Diverse vermeldingen zijn niet eenduidig wat betreft geboorte en overlijden, evenals over zijn relaties met 2 en wellicht 3 vrouwen. De eerste relatie van Jan was een 'buitenechtelijke' met een onbekende vrouw (mogelijk ene Margaretha Venmans of Yutte Ymmen); de tweede relatie was ook een 'buitenechtelijke' en wel met Elisabeth Godin. Mogelijk is Hadewich (mogelijk ook Lijsbeth of Elsbeen geheten) van Wijffit de derde vrouw van deze Jan. Haar vermoedelijk geboortedatum is 1335. Mogelijk zijn zeven van zijn elf bekende kinderen van deze vrouw. Hadewich is een kleindochter van Hertog Jan II van Brabant, die een afstammeling van Karel de Grote schijnt te zijn. Volgens Frans van Son is ook Heylwigis Berthout Bac een dochter van deze Jan Bac Berthout.³

Herdgang Loven

De kern van Herdgang Loven te Tilburg is het Goet int Hout geweest, waarvan de oudste ons bekend vermelding voorkomt in het Brabants leenregister van 1312.⁴ De bewuste leenman was Arnoldus Berthout Back de Tilborgh. Uit het leenregister van 1355 (het Stootboek) blijkt dat het goed ca 24 hectare groot was en gelegen 't Eijndhoven oft tot Inthout, te plaatsen tussen de Pelgromsweg en de Oisterwijksebaan en tussen de voormalige Enthovenseweg en ongeveer het Wilhelminakanaal, huidige Armhoefse akkers. De naam Loven is hoogstwaarschijnlijk ontstaan uit Lohoven, een hoeve, een grondstuk van 12 tot 20 hectare gelegen in een lo(o), een open plek in het bos.⁵

Heilwich Bac

Alhoewel er geen directe bewijslast voorhanden is, vermoed ik op basis van indirecte informatie dat een dochter van Jan Bac Berthout, ene Heilwich Bac, trouwde met (1) Mathijs van de Broeck, heer van Molengrave en met (2) Willem Posteel, zoon van Johannes Wolterus van Beeck. Heilwich Bac was de moeder van Willem Back, een invloedrijke Bosschenaar, die vermoedelijk rond 1381 huwde met Lijsbeth Jans Cale/Kael.⁶ Zijn zoon Mathijs Back werd door hem te Den Bosch geëmancipeerd in 1412. Zijn dochter Margareta Back van den Molengrave trouwde rond 1402 met Henric van Broecheven Wouterszoon, kleinzoon van Wilhelmus van Broecheven (Gruyter) en achterkleinzoon van Wouter Bac van Baescot. In de periode vanaf 1400 was het huwelijk tussen afstammelingen van

¹ Leo Adriaenssen, Tilburg in de middeleeuwen

² Zie ook Hein Vera, bijlage Rentmeesters van de domeinen in de Meierij van Den Bosch voor 1400

³ genealogie-van-son.blogspot.com

⁴ Latijnsboek, fol. 1v.

⁵ J.R.O. Trommelen en M.P.E. Trommelen, Tilburgse toponiemen in de 16e eeuw, 1994, Hfst.12, Herdgang Loven

⁶ Nederlandsche Leeuw, 1975, p. 34

• Hr. Wilhelms
vanden Dijck
dekan van Broeder
schap, canonic tot
s Hertogenbos en van
st. Dionis tot Lijck.

Wapenboek OLV Broederschap Den Bosch

een overgrootvader taboe. Het was het zogeheten vierde graads huwelijksverbod.⁷ Nu heb ik ook altijd begrepen dat trouwen in de familie destijds streng verboden was, maar blijkbaar kon dit nog net door de beugel.

Wapenverwantschap met Van den Dijck

De familie Van den Dij(c)k vertoont wapenverwantschap met de Van Broechevens, sterker nog, de wapens zijn identiek. Naast het goed Eijnthoven (Inthout) van Jan Berthout Bac heeft Ferdinand Smulders in zijn naspeuringen nog een ander goed Eijndhoven gevonden, namelijk in Haaren.⁸

Dit zou kunnen betekenen dat het wapen Van Eijndhoven aan het begin van dit artikel, hetgeen veel overeenkomst vertoont met het wapen Van den Dijck (Valant) en Van Broecheven, een kleuromkering kan zijn van het wapen Van den Dijck. Mijns inziens betekent het ook dat het Eijndhoven wapen niet

noodzakelijkerwijs iets van doen hoeft te hebben met het Goed Inthout of Eijnthoven van Jan Bac Berthout. Overigens in hetzelfde blad van De Kleine Meijerij nog een heel lezenswaardig artikel van Ferdinand Smulders over 't Goed 'Eindhoven' in Haaren.⁹

Het is zeer wel mogelijk, dat Moergestel met Haaren, Belveren en het Gestels deel van Helvoirt vroeger een heerlijkheid vormde - de heerlijkheid Gestel -, die later uit elkaar is geraakt. Dit zou dan ongeveer ten tijde van de overdracht van de Luikse goederen aan de abdij van Tongerlo (1334) en vermoedelijk tijdens het leven van Willem van den Bossche gebeurd moeten zijn. Deze had de Haarensse en Belverense goederen van het St. Janskapittel in cijns en bezat twee hoeven te Haaren - geheten Amerlaer en Eynthoven - in eigendom, terwijl de Gestelse goederen vermoedelijk aan een ander behoorden.¹⁰

Nemerlaer en Eynthoven

Heer Jan die Rover, ridder, een hofmeester aan het hertogelijk hof, heeft zijn goed 'Nemerlaer' in Haaren, met de visserij van de watermolen ter Borch tot de watermolen van Luissel, opgedragen aan Hertogin Johanna van Brabant op 22 Maart 1358. Hij kreeg dat goed en die visserij terug als een Brabants leen; de hertogin schold hem kwijt de cijns van één 'oude grote' jaarlijks uit die visserij, en gaf hem in meerdernisse zijn leens de aan de hertogen toekomende jacht van Oisterwijk, (met onderhorigheden), Haaren, Helvoort en Esch. Dit landgoed Nemerlaer (vroeger den Amelaer) was dus

oorspronkelijk een vrij eigen of allodiaal goed. Jan die Rover had het verkregen van Willem van den Bossche, ridder, die het weer verkregen had van heer Geerlinck van den Bossche, ridder Hertog Jan II gaf aan de hoevenaars van Geerlinck wegens de vele diensten die de Hertogen van hen hadden moeten erlangen, vrijdom van allerlei lasten, op Driekoningen 1304. Ook Willem van den Bossche kreeg de bevestiging van die vrijheid van lasten in 1334 en Hertogin Johanna bekrachtigt die ook in 1358 (o.a. vrijheid van eeningen, vrijheid van schepenen te worden. D.w.z. de

hoevenaars vielen buiten de jurisdictie der schepenenbank en hadden hun eigen oude Laatbank!).¹¹

Zowel de familie van Gestel (Van den Dijck, Valant) als de familie Van den Bossche hadden vermoedelijk oorspronkelijke rechten in het gebied. Frank van Gestel was immers een zoon van Andries Valant van den Dijck. Opmerkelijk detail is dat beide families ook de gouden drielingbalken in hun wapenschild voeren.

schuilt "Haeresteijn" in de volgende akten, die handelen over het goed genaamd Eijndhoven of Eijndoven in Haren voor 't Valhecken of Klapheck. Op 9-4-1348 verkoopt Diedericj van Hoerne, heer van Pareweijs en Cranenborck, ridder (hij was ook heer van Herlaer) aan Andries Valant 't goed Eijndhoven, waarop dan als laat of pachter zit Jan van den Loe, alsmede zijn recht op 't Rietven in Oisterwijk. Andries Valant verkoopt dit goed aan Jacop Coptijten op Vrijdag na Barnabas 1348. Wouter van Dijck, man van Jutta Jacobs Coptijt, verkoopt de helft daarvan aan Marten Monix, en Jan van den Dijck en zijn dochter Hadewijck de andere helft ook aan Marten Monix, terwijl Frank van Gestel ook afstand doet van de helft van dat goed ten behoeve van Marten Monix. Dat alles geschiedde op 3-7-1377. Daarna verkoopt Gerard Monix op 23-12-1424 dat goed aan zijn broer Jacob Monix. Tot zover heb ik bij het vluchtig nakijken van die regesten iets over dat goed Eijndhoven gevonden. 't Kan best zijn dat dit inderdaad "Haeresteijn" is, of anders is het een hoeve in de buurt daarvan. De naam Haeresteijn zal misschien pas in de 17^e eeuw daaraan gegeven zijn.

Ferdinand Smulders over 't Goed 'Eindhoven' in Haaren

⁷ Leo Adriaenssen, Brabantse Bastaarden in Brabantse Leeuw, jaargang 50 (2001), nr. 3, p. 132

⁸ Ferdinand Smulders in De Schutsboom, Kleine Meijerij, 1951-52, 't Goed 'Haeresteijn' in Haaren

⁹ Ferdinand Smulders in De Schutsboom, Kleine Meijerij, 1951-52, 't Goed 'Eindhoven' in Haaren

¹⁰ Archief Tilburg, 818. Inventaris van het archief van het Dorpsbestuur van Moergestel, 1310 - 1811

¹¹ Ferdinand Smulders, 17-5-1952, Oude Herengoederen, Het ontstaan van de Leengoederen

Oh, oh, Godefridus

De verloren zoon Van Broehoven

In de omvangrijke studie van H.J.A. van Son naar de historie van de familie Bac-Broehoven wordt melding gemaakt van ene Godefridus Engelsoen van Broehoven (groep D). Maar waar kwam deze Godefridus eigenlijk vandaan? De achternaam Broehoven doet toch vermoeden dat hij van dezelfde clan afstamt. Ook diverse indirecte bewijzen sturen de gedachten in die richting. Beschouwing over een tot nu toe onbekend gebleven tak Van Broehoven.

't Aude Goet Broehoven

In een delingsakte van 1390 waarin de goederen van Heilwich {Van Zonne}, weduwe van Wilhelmus Walter Bac van Broehoven worden verdeeld, komt al ene Godefridus voor. De goederen bestonden uit:

- 'dat aude goet te Broehoven'
- een akker te Broehoven
- het Eselven
- een bunder weide te Tilburg
- 'bona dicta te Broehoven'

Het 'aude Goet' wordt in de delingsakte niet nader omschreven. Het was in dat jaar verpacht aan Geenkinus Pauwels Wittenzoon en kwam in het bezit van Heilwichs oudste kleinzoon Willelmus van Broehoven, schout van Oisterwijk, die het goed in 1407 bewoonde. Het wordt dan genoemd de *mansus* 't Goet te Broehoven. In 1371 werd een deel van de 'bona dicta' verkocht door Heilwichs tweede zoon Henricus en omvatte onder andere:

- een huis en schuur "inter mansionem dicti Henrici ex uno et inter ortum (tuin) quondam Godefridi van Broehoven nunc ad dictum Henricum spectantem ex alio"
- ortum et agrum terre 'ante dictam habitacionem dicti Henrici' grenzende aan den eenacker, toebehorende aan 'domicella Heylwigis de Broehoven, mater dicti Henrici'
- tres modiatas terre soligine, grenzende o.a. aan het land van genoemde Henricus.
- een weide bij de Broehoven akkers, belend o.a. door wijlen Godefridus van Broehoven
- een erf bij de Broehoven akkers, geheten dat Heyebroec, groot 10 bunders
- pecia merice (heide of bos) bij de Broehoven akkers, groot 11,5 bunders belend (evenals perceel e) door Heylwigis van Broehoven.¹²

Godefridus

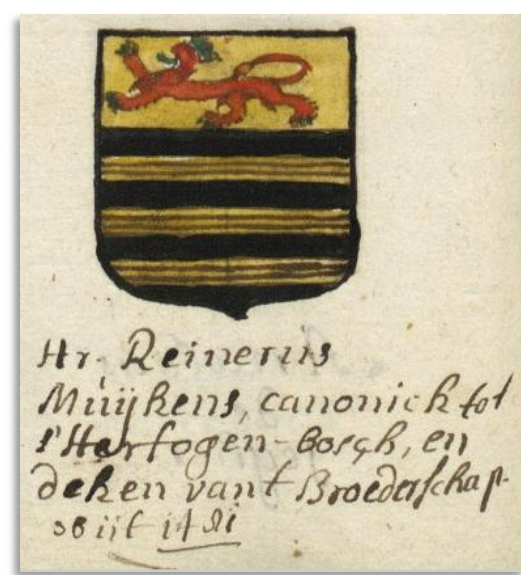
Uit het feit dat Godefridus blijkbaar stukken land bezat grenzend aan het erfgoed van Heylwigis, weduwe van Wilhelmus (Gruyter) van Broehoven, maak ik op dat het vermoedelijk om overerfd land gaat dat herverkaveld is geraakt. Dit impliceert dat Godefridus heel goed een (tot nu toe onbekende) broer kan zijn geweest van Wilhelmus en een vierde zoon van Wouter Bac van Baescot.

Maar, zult u zeggen, de door H.J.A. van Son beschreven Godefridus had toch als vader ene Engel? Ja, dat klopt, maar ik vermoed dat het hier weer de vader van Engel betreft. Engel heet immers Goidensoen¹³, hetgeen ongetwijfeld een verbastering is geweest van Godevaert, Godefridus, Godekinus of vergelijkbaar.

In het Bossch protocol lezen we over hem: "1316. Vestiging erfpacht Vught. Godekinus gend. van Boehoven (?) van Esqhe, schoonzoon van Metta gend. van Rudongh heeft een erfpacht van 3 s. rogge gevestigd t.b.v. Henricus gend. Berwout sr. en poorter van Den Bosch, te leveren op de goederen van de koper in Esch. Onderpand: 3 bunder akker- en moerland in de parochie van Vuecht. Lasten: 3 groten hertogscijns".¹⁴

En in een rapport over cultuurhistorie in de Essche Stroom over de Hoeve 'De Rudonc':

"Gelegen onder Haaren en Essche.....Onderzoeksgegevens van dit pand voeren terug tot 1316. Metta genaamd van Rudonc verkoopt dan samen met haar dochter Metta, haar zoons Daekinus, Bartholomeus en Johannes en haar schoonzoon Godekinus haar goederen aan Henricus Berwout op 1 maart 1316. De Peyser was een stuk land dat bij de Roudonck hoorde, op dit stuk land lag een cijnsplicht aan de abdij van Eternach. Ook het huis en het nabijgelegen Vishuis waren omgracht".¹⁵

Wapenboek OLV Broederschap Den Bosch

¹² H.J.A. van Son, Geschiedenis en Genealogie van het geslacht Van Son, eertijds geheten Van Broehoven, p. 11-12

¹³ Nederlandsche Leeuw, 1935, p.76

¹⁴ Tafel Heilige Geest, Den Bosch, Nr 93a | 12 februari 1316, N.B.: de oorkonde is door beschadiging zeer slecht leesbaar

¹⁵ Raap-rapport, 2008, De Essche Stroom, Een cultuurhistorische studie van het beekdal, p.60

Hieruit volgt dat onze Godefridus blijkbaar voor 1316 reeds getrouwd was met Metta van Rudonc, hetgeen doet vermoeden dat Godefridus rond 1285-1290 geboren zou kunnen zijn. Godefridus zou dus heel goed een zoon kunnen geweest zijn van Walter Bac van Baescot. De zoon van Godefridus heeft dan Engel en zijn zoon is weer de door H.J.A. van Son genoemde Godefridus Engelsoen.

Volgens Van Son had Godefridus (ovl voor 1390) uit zijn huwelijk met ene Elizabeth drie kinderen:

1. Henricus, vermeld in 1393;
2. Katharina, getrouwd met Petrus Oer;
3. Elisabeth, getrouwd met Godefridus van Arkel, lakenscheerder, zoon van Theodericus Storme.

Van Henricus zijn geen nadere akten in Brabantse archieven bekend¹⁶, hetgeen zou kunnen betekenen dat hij naar elders is verhuisd. Zou hij wellicht de Heynric van Broecheven kunnen zijn, die priester was in het St. Pancras te Leiden en overleed in 1408?

Tevens noemt Van Son ene Aleydis de Neynsel filia quondam Godefridi de Broecheven, gegoed te Helvoert in 1407.¹⁷ Deze Aleydis zou heel goed de vrouw geweest kunnen zijn van Henric van Neynsel. De familie Rover (Van Anshot) Van Neynsel bewoonde immers voorheen het nabijgelegen goed ter Borch te Oisterwijk. Henric zelf was notaris te Den Bosch.¹⁸

Familie Muycckens

Naast de familie Van den Dij(c)k is er nog een familie Muycckens die exact hetzelfde wapen voert als de Leidse tak Van Broecheven, namelijk drie gouden drielingsbalken op zwart en een gaande leeuw van rood op goud. Het toeval wil nu dat de familie Muycckens of Muycckens ook goederen bezat in Esch en wel vlak in de buurt van de Rudonc. Het betreft hier het 'Huis Swanenborgh', gelegen in het beekdal van de Essche Stroom aan de Haarensesweg 13d. Mechteld van Hedel huwde jonker Wolfaert

Endevoets.¹⁹ Wolfaert werd na het overlijden van Mechteld, in 1613 eigenaar van Swanenborg en tot 1805 bleef het in handen van deze familie. De oudst bekende eigenaar van de Swanenborg is jonker Adam de Borchgrave, gehuwd met Lijsbeth Muycckens. De familieverhoudingen liggen als volgt: Mechteld van Hedel was een dochter van Gijsbert van Hedel (In 1508 was zijn vader Dierck van Hedel, zoon van Jacob Willemszn, en één der eerste rentmeesters der stad den Bosch, eigenaar van huis Roodenburg op de markt), en Elisabeth Muycckens welke laatste opnieuw huwde met Adam de Borchgrave. De Swanenborg kwam uit het bezit van de familie Muycckens, die de Ruiting bezat. Vermoedelijk is de Swanenborg oorspronkelijk een pachthoeve van de hoeve de Roudonck op de Ruiting.²⁰

In 1998 is er te Esch een grafsteen gevonden van Baarthout Jansz van Wijffliet, overleden op

3 september 1553.²¹ Deze Berthout is een achterkleinzoon van Jan Aert Berthout Bac van Tilburg. In een schrift bevattende de genealogie van de familie Endevoets, waarbij gevoegd een genealogie van de familie Pyma d' Adama bevindt zich een tekening van de 8 kwartieren van Mechteld Muycckens.²²

¹⁶ Nederlandsche Leeuw, 1935, p.76

¹⁷ Nederlandsche Leeuw, 1935, p.76

¹⁸ Bossche Encyclopedie, over Henricus Gerardi de Ney(n)sel

¹⁹ Raap-rapport, 2008, De Essche Stroom. Een cultuurhistorische studie van het beekdal, p. 61

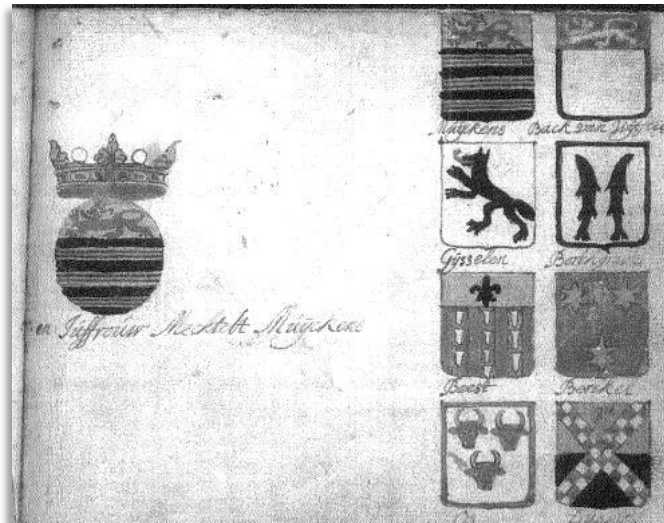
²⁰ De Kleine Meijerij, 1971, 22e jaargang.

²¹ De Kleine Meijerij, jrg. 49 (1998), nummer 2, Het verhaal van een grafzerk, Esch, anno 1553 - 1731 - 1998 door Nettie van de Langenberg-Scheepers, p.45-58

²² Genealogie van de familie Endevoets, rijksarchief Den Bosch, inv. nr. 1

Huis Swanenborgh te Esch

De acht kwartieren van Mechtelt Muijkens

Berthout was getrouwd met Maria Peters de Borchgrave (Suijborch), geboren ca 1490, begraven te Esch. Hun dochter Geertruida van Wijffliet erft het huis 'de Roudonck' te Esch en had een relatie met Willem Muycgens. Hun dochter heette Mechtelt Muycgens.²³ Ook nog interessant wellicht: Uit het huwelijk van Wolfaert Endevoets en Mechtelt Muijkens wordt een zoon geboren Wolfaert. Deze huwt op zijn beurt met Maria van Bosschuysen, het echtpaar woonde op de Swaneborgh. Wacht eens even, zei u Bosschuysen? Was Lijsbeth Gommersdr van Bosschuysen niet de vrouw van Foy van Brouhoven uit Leiden. Deze familie komt wel akelig dichtbij, stof voor nader onderzoek lijkt me.

Huis Baerschot te Esch

Naast de buurtschap Baerschot te Diessen kende ook Esch zijn eigen Baerschot. Huize Baerschot is prachtig gelegen aan de Essche Stroom in de nabijheid van de Baerschotsebrug (ook wel Lage Brug genoemd). De veldnaam Baerschot komt reeds in de 14e eeuw voor. Het is echter onduidelijk wanneer de hoeve Baerschot is ontstaan.

Kasteel Baerschot is in 1501 gebouwd, maar het feit dat men verplicht was om de rentmeester van de Abdij van Echternach om de 7 jaar gedurende 24 uur in de kost te nemen doet een veel hogere ouderdom vermoeden. In 1501 gaf ene Jacob Henrics van de Merendonk een hoeve bij de brug te Esch, op Baerschot, met een visserij, alsmede twee huizen aldaar, met beesten en getouwen tot de visserij in erfcijns aan Lambert van den Hezenacker. Daarna werd het huis meermalen genoemd, zoals in 1559 en in 1611, toen er sprake was van een akker de Baerschot 9 lopense daer d'omgraven huys opgestaen heeft rontomme in den water geheten d'Aa oft Dommel. In 1558 heeft Lambert van den Hezenacker de Baerschot nagelaten aan zijn schoonzoon Thomas Peterse Lootgieter, die op zijn beurt het goed op 6 november 1604 in cijns geeft aan zijn zoon Thomas Lootgieter. Het wordt dan omschreven als een omgraven huis met visserij. In 1662 was sprake van eene schoone plaizante steen omwaeterde huysinge met eene schoone hoeve lants, verciert met schoone houtwasse ende opgaende boomen, met schoone teullanden, hoylanden, weylanden, hoven, boomgaert, met eene schoone visscherye, gelegen op den Dommelstroom by de LegeBrugge, van outs geheeten Baerschot tesamen metten Esselair ende ronden Colaart. In 1681 was het huis eigendom van Hendrik Sweerts de Landas.²⁴ In het verpondingregister van 1715 wordt Baerschot vermeld als 'kasteel'. Op deze hoeve rustte ook een cijnspligt aan de abdij van Echternach.

Abdij van Echternach

De Abdij van Echternach, een abdij in de Luxemburgse plaats Echternach, werd in 698 door Willibrord gesticht op grond die hij had gekregen van Pepijn van Herstal, een voorvader van Karel de Grote.²⁵

Volgens de oude cijnsboeken bezat de Abdij van Echternach, op haar beurt optredend namens de Bisschop van Luik, uitgebreide goederen in Texandrië. Zo is bekend dat rond 726 de villa Diessen (incl. Baerschot) en Hilvarenbeek aan de abdij werden geschonken en zo'n 50 jaar later rond 774 ook diverse goederen te Esch,

waaronder Baerschot en tGoed ter Akeren. Baerschot zou overigens uit het Frans komen en opgebouwd zijn uit de begrippen Barre (slagboom) en Schot (vergoeding aan de voogd) = Tolplaats. Dit verklaart wellicht het voorkomen van de benaming Baerschot in meerdere plaatsen zoals Diessen, Esch en Vlierden. De cijnsgoederen werden beheerd door een voogd (vermoedelijk is Vught afgeleid van Voogd), die vanaf ca 1050 gedacht wordt te zijn een telg uit het geslacht Herlaer. De Heren van Herlaer hadden uitgestrekte en wijdverspreide goederen in beheer, van Hilvarenbeek tot Esch en van Vught tot Rijnthoven (o.a. hoeve Broekhoven). Later is het voogdschap overgegaan op o.a. het

BASCHÔT ene Buurt van *Diesfen*, hebbende enen Watermolen op de *Reuzel*. Deze Buurt is waarschynelyk die Plaats, welke, onder de bezittingen van den **H. WILLEBRORD**, in 726 aan de Abtdy van *Epternach* nagelaten is onder den naam van *Bobanschor*. Dit gevoelen is zo veel te waarschynelyker, als men in aanmerking neemt, dat men te *Diesfen* en ook in deze Buurt nog, tot op dezen dag, de geheugenis van gemelden Heiligen bewaart, en dat de Abtdy van *Epternach* aldaar enige cynsen plagt te heffen.

Ee 4

BEL.

²³ De Kleine Meijerij, jrg. 49 (1998), nummer 2, p.53

²⁴ www.wikipedia.nl

²⁵ www.wikipedia.nl

geslacht Van Horne en Altena. Tot ver in de 18^e eeuw is de Echternachse cijns nog geheven op diverse goederen, alhoewel die goederen zelf in de loop der tijd al lang overgegaan waren in andere handen.²⁶ De eigendom lag dus niet altijd meer bij de abdij, maar zij genoot nog wel lange tijd het vruchtgebruik, separaat van de onderliggende waarde. Een soort vroege derivatenhandel. Gerlach van den Bossche, vader van Willem van den Bossche was dan weer een neef van Willem van Horne. Willem van den Bossche sproot uit het geslacht Cnode, zijn grootvader Willem Cnode, ridder, trouwde met Margaretha van Horne en verkeerde hoog in Hertogelijke kringen. De heerlijkheid Hilvarenbeek werd rond 1300 bestierd door twee heren, die elk in zogeheten halfheerschap de poet verdeeld hadden. De twee heren waren enerzijds de Hertog van Brabant en anderzijds Dirk van Herlaar.²⁷ Wellicht trad Dirk op namens de Abdij van Echternach en de Bisschop van Luik. Ook in andere plaatsen vond men deze figuur van gedeeld bestuur. In Veghel geeft de hertog in de periode 1340-1344 het recht op een molen aan Andreas Valant en Willem van den Bosch.²⁸ Ik vermoed daaruit dat beide heren blijikbaar de lokale Heren waren. Wellicht dat dit de verklaring vormt voor de wapenverwantschap van beide Heren met het wapen Van Broecheoven. Het is wel heel toevallig dat de families Van den Dijck (Valant), Muyckens en tot op zekere hoogte ook Van den Bossche wapenverwantschap vertonen met het wapen Van Broecheoven en tevens allen gegoed waren in omgeving Esch/Haaren.

De Broecheovens in Esch en Haaren

Naast Godefridus komen de Broecheovens regelmatig voor in Esch. Er is sprake van een Jan Goyarts en van een Goyart Jan Godevarts. Tevens wordt vermeld ene Margriet, dochter van wijlen Godevaert van Broeckhoven, nat. zoon van wijlen Jan Goyarts van Broecheoven.²⁹

In het Bossche protocol lezen we: "1380. Wautger van Boert zoon van wijlen Engbrecht Trudensoen man van Geertruijt Arnts vanden Aker en Arnt Bertout zoon van wijlen Claes van Arle man van Agnes Arnts vanden Aker (NOOT: Dit zijn de OUDERS van YDA VAN AERLE getrouwd met GERARD HENRIC VAN BROECHOVEN) , hebben opgedragen aan Henrick Machielss en Jan Godevarts van Broeckhoven, schoonzoons van wijlen heer Eligius vanden Aker, priester, ten behoeve van hen en van Lijsbeth, Geertuijt en Jan, natuurlijke kinderen van voornoemde heer Eligius vanden Aker: al hun recht in de visserij van wijlen heer Eligius in Essche en in alle goederen van Eligius. Op Kruisverheffing 1380."³⁰

Eligius van den Aker bezat goederen in Haaren, Esch en Liempde. Zijn vader was vermoedelijk Alardus de Monte (Van den Berg). Dit mede gezien het feit dat de natuurlijke zoon van Eligius wordt aangeduid met Jan van den Berg of Bergman. In de Bossche archieven lezen we over hem: "1437. Vestiging erfpacht goederen Haaren en Esch. Jan zoon van wijlen Aart Berwout zoon van wijlen Hendrik Berwout van Esch t.b.v. Hendrik zoon van wijlen Jan Boijens zoon van: erfpacht 1 m. uit: 1. huis, erf en hof in Haaren in RUYDONC grenzend aan Jan Bergman natuurlijke zoon van wijlen Elooi van den Akker, priester, en aan de gemene straat/plaats".³¹

Hieruit volgt dat Eligius vermoedelijk eertijds eigendom had grenzend aan Hoeve de Ruydonck. De genoemde Arnt van den Aker is waarschijnlijk een broer van Eligius. Zijn dochter Agnes Arnts van den Aker is de schoonmoeder van Gerard Henric Gerard van Broecheoven (ca 1370-1427), de broer van Jan Henric van Zonne. Hun moeder was Katharina van Zonne. De genoemde Van Boert voerde overigens ook drielingsbalken.³²

Volgens de legende zou priester Eligius van den Aker, wijn uit de miskelk hebben geknoeid op de doek die voor het Driekoningen-altaar van de Sint-Petruskerk te Boxtel lag. De vlekken bleken bloedvlekken te zijn. Tevergeefs trachtte hij de bloedvlekken uit te wissen bij de nabijgelegen Buxtelse Watermolen. Dit resulteerde in het zogeheten Heilig Bloedwonder, een legendarisch mirakel, dat plaats zou hebben gevonden kort voor 1380 in Boxtel. Deze gebeurtenis

²⁶ Ruud van Aart, Herlaar en Vught, Onderzoek naar een vermoeden. Een uitgebreide beschouwing in 4 delen verschenen in orgaan Den Hertog van Heemkundevereniging De Heerlijkheid Herlaar, Den Heertgang 15e Jaargang, Nr. 2, september Laatste 2009, Den Heertgang 16e Jaargang, Nummer 1, januari 2010, Den Heertgang 16e Jaar. Nr. 2, juli, Laatste 2010, Den Heertgang 17e Jaargang, Nummer 1, februari 2011

²⁷ Idem

²⁸ Martien van Asseldonk, 5 nov 2014, De windmolen in de straat, www.oudzijaart.nl

²⁹ Nettie vd Langenberg-Scheepers, 2006-mei 2008, Visserij op de Essche Stroom en het onderhoud van de bruggen in Esch.

³⁰ Protocol Den Bosch, 1380, R.1176 fol. 147, (B.B.2 blz.167)

³¹ THG Den Bosch, Nr. 1949 | 21 oktober 1437

³² Beelaerts van Blokland, 'Het Oirschotse geslacht Vos van Beerse' in: Taxandria 5 (1898) 262-263;

past in een reeks van soortgelijke wonderen die alle omstreeks deze tijd plaatsvonden. In 1949 werd de processie vernieuwd en werd ook een Heilig-Bloedspel opgevoerd, wat in 1952 en 1999 herhaald is. Ook tegenwoordig trekt ieder jaar de Heilig Bloedprocessie door Boxtel. Hieraan wordt deelgenomen door 600 figuranten in historische kledij.³³

De families die acteren in de Essche en Haarese oude boeken waren meestal afkomstig uit Den Bosch en hadden landerijen en boerderijen in Esch, Haaren en Belveren. Er zijn heel interessante dwarsverbanden die nader onderzoek zouden rechtvaardigen. Zo is Elizabeth, weduwe van Arnoldus Berwout en is haar schoonzoon Willelmus Posteel gehuwd met Postuluna.³⁴ Tevens was Yda, een dochter van Henricus Berwout getrouwd met Henricus van Beke. Henricus maakt in 1382 een "erfdeling met Rutgherus, Henricus, Yda en Elizabeth kinderen van wijlen Henricus zoon van wijlen Henricus Berwout voornoemd. Aan deze kinderen valt onder meer toe: (1) een woonhuis in Haaren op die Rudonc naast de Gasthuisbeemd; (2) een deel van een boomgaard naast dit huis tot aan de sloot, die deze doorsnijdt en wel dat deel dat ligt aan de kant van Luyssel; (3) een hof en een weide naast het huis aan de kant van de beemd genaamd die Keel en tot aan een paal die daar is geplaatst naast de beemd van wijlen Walterus van Ghinder Over; (4) de helft van een beemd genaamd Byebroec in Haaren".³⁵

Verder worden vermeld in het Hertogelijk cijnsboek over Helvoirt: "(249). Mechtildis {Dicbier}, weduwe van Gherlacus van Zonne, 10 nieuwe schellingen en 8 nieuwe penningen, doorgestreept, laatste betaling in 1351, bijschrift: Arnoldus Berwout".³⁶ En in fol. 7 over Esch: "(11). Goeswinus, schoonzoon (gener) van Henricus Berwouts, 12 nieuwe penningen, later: Goeswinus Steenwechs betaald: 1340 t/m 1350, overleden".³⁷

Volgens gegevens van Frans van Son kan dat wel kloppen. Gerlacus dictus de Zonne, zoon van Truda Geerlinc van den Bossche en Henric van Zonne was getrouwd met Mechtildis Giselbertus Dicbier. De moeder van Gerlacus, Truda van den Bossche, was een dochter van Geerlinc Woutersz van den Bossche, die omstreeks 1270 getrouwd was met Beatrijs. Dit betekent dus dat de familie Van Zonne verwant is met het geslacht Van den Bossche. De familie Van den Bossche die op haar beurt weer verwant was aan de Heren van Horne en Altena, de voogden van de abdij van Echternach. Kunt u het nog volgen?

Voorlopige conclusie

De aanduidingen Esch, Haaren en ook Belveren worden veelvuldig door elkaar gebezigd. Zo wordt gesproken over de Ruydonc in Haaren en/of te Esch. Overigens betaalt Henric Berwout (in 1316 eigenaar van de Rudonc) in het Hertogelijk cijnsboek te Esch (1340-1350) de cijns voor Henric de Aggere (Van den Dijck), dus ook hier zit ergens een link. Huize Baerschot spreekt tot de verbeelding en vermoedelijk hebben de Broechevons ook hier belangen gehad.

Of onze Godefridus wellicht de missing link is met de Leidse tak Van Broecheven, moet nader worden onderzocht. De verbanden met de familie van Zonne zijn zeker interessant. Het indirect bewijs klinkt goed en doet één en ander vermoeden, maar het vinden van aantoonbaar bewijs zal nog wel even tijd vergen.

In de tussenliggende periode vraag ik nog even geduld.

H.L van Broekhoven
Schiedam, 30 november 2014

---

³³ www.wikipedia.nl

³⁴ THG Den Bosch, Uitgifte land Rosmalen Hynen, Nr 1418 | 27 januari 1407

³⁵ THG Den Bosch, 1382 augustus 3, Kappelhof, THG, regest 884a

³⁶ 's-Hertogs 10.000 bunders, Cijns Helvoirt

³⁷ Idem, Cijns Esch